

УДК: 327(497.7:497.2)(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 81-82, стр. 167–181

Изворни научни рад

Рад примљен 29. 1. 2023. године

Рад одобрен 19. 2. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.81_82.10

ОДНОСИ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ И БУГАРСКЕ У СВЕТЛУ ПРОЦЕСА ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

*Митко АРНАУДОВ**

Апстракт: Од стицања македонске независности до данас односи између Бугарске и Северне Македоније нису били пример добросуседских односа. Разлози за такво стање дубоко су укоренењени у различитим тумачењима историјских чињеница. Уз недоследан однос према мањинама, негативан развој међусобних односа још више је продубљен. Из аспекта развоја суседске политике, ова околност може бити једна од битнијих препрека на путу приступања Северне Македоније у Европску унију. У том смислу, предметна анализа политичких односа Северне Македоније и Бугарске обухвата расправу о условима које Софија поставља Скопљу на путу ка пуноправном чланству у Европској унији. Кроз студију случаја, аутор настоји да одговори на питање – да ли су европске интеграције земаља Западног Балкана условљене отвореним политичким питањима и изазовима између суседних држава, или је европска перспектива овог региона детерминисана актуелним изазовима и околностима у оквирима Европске уније? Односи Северне Македоније са суседном Бугарском представљају добар пример у том смислу, имајући у виду реторику званичне Софије која решавање

* Институт за међународну политику и привреду, Београд.

E-mail: mitko@diplomacy.bg.ac.rs

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошких иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

отворених политичких питања са Скопљем користи како би условила перспективу Северне Македоније за приступање Европској унији, чији је то иначе главни спољнополитички циљ.

Кључне речи: Северна Македонија, Бугарска, међусобни односи, Европска унија, европске интеграције, приступно условљавање.

1) УВОД

Предметни рад обухвата анализу међудржавних односа Северне Македоније и Бугарске у контексту европских интеграција. Полазећи од чињенице да је Бугарска држава чланица Европске уније која има отворена политичка питања са Северном Македонијом, а која се односе на тумачење историјских чињеница, као и питања поштовања права мањинских заједница, односно македонске мањине у Бугарској и бугарске мањине у Северној Македонији. Као што је познато, званична бугарска државна политика не признаје националне мањине, па отуд не признаје ни македонску мањину која је у Бугарској представљена многобројним македонским удружењима. С друге стране, Бугарска захтева од Северне Македоније признање бугарске националне мањине за коју тражи да буде унета у македонски Устав. Разматрајући развој међусобних односа, аутор је настојао да анализира кључне политичке чињенице везане за период од потписивања Споразума о добросуседским односима и пријатељству, од 1. августа 2017. године до данас, не би ли пружио адекватна објашњења о могућностима превазилажења међусобних спорова као препреке на путу учлањења Северне Македоније у Европску унију (ЕУ).¹

2) ОДНОСИ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ И БУГАРСКЕ ПРЕ 2017. ГОДИНЕ

У периоду пре 2017. године приметно је да су званичне власти у Софији у континуитету одбијале да прихвате постојање македонске нације, као засебног народа са својим језиком, културом, историјом. У политичком и академском контексту, Бугарска је тврдила да је македонски народ вештачка нација креирана од стране југословенских власти након 1944. године, а да је македонски језик у ствари источнобугарски дијалект. Наводно, становништво данашње Северне Македоније су, према тврдњама бугарских историчара, етнички Бугари. Сличан курс бугарска званична политика следи и данас. Одређени политичари у Бугарској у међусобним

¹ Митко Арнаудов, „Усклађивање државне спољне политике са спољном политиком Европске уније – пример Северне Македоније“, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78, стр. 291–304.

расправама користе реторику мржње у односу на македонску нацију, истовремено користећи неприхватљиву тезу да „док власти у Северној Македонији не прихвате да је актуелна македонска историја заправо бугарска, ова земља никада неће постати део Европске уније”. О оваквој острашћеној политици својевремено је говорио и први председник независне Републике Македоније – Киро Глигоров, напомињући да је „у Бугарској владајуће мишљење да смо ми (мислећи на Македонце), у ствари Бугари”.² На међусобна спорења додатно је утицало и непризнавање статуса македонске мањине у Бугарској. Ограничавајући основна грађанска и мањинска права припадницима македонске националне мањине, Бугарска је на једностраној основи лимитирала простор за развој добросуседских односа.³ Додуше, ваља се подсетити чињенице да су међусобни неспоразуми између два суседна балканска народа и држава око језика, историје и нације постојали од самог стицања македонске независности. На то указује и чињеница када је приликом посете Бугарској председник Глигоров одбио да потпише међудржавни споразум о економској сарадњи због бугарског предлога о потписивању овог акта на „званичним језицима”.⁴ Релаксација међудржавних односа уследила је тек доласком ВМРО-ДПМНЕ на власт у Републици Македонији 1998. године. Од тог периода, Скопље и Софија улазе у нову етапу суседских односа захваљујући потписивању Декларације о пријатељству и сарадњи 22. фебруара 1999. године.⁵ Поменута декларација представља одређену прекретницу у међудржавним односима Бугарске и Северне Македоније, будући да су две стране постигле компромис око коришћења званичних језика приликом потписивања међудржавних споразума. Декларација је потписана на македонском и бугарском језику, што није био случај до тада, а што је још значајније, у завршној одредби овог документа наводи се „да је декларација потписана у Софији 22. фебруара 1999. године, у два оригинална примерка, сваки од њих на официјелним језицима обе земље – бугарском језику, у складу са Уставом Републике

² „Исповест: Киро Глигоров, бивши председник Македоније – Охридска сенка”, НИН, 17.7.2003, стр. 56, у: Бранко Павлица, *Македонија у балканским односима*, Смедерево, 2012, стр. 48.

³ Ibid.

⁴ Глигоров је приликом посете изјавио да у Македонији живи „око 3.000 Бугара”, док је Желев рекао да у Бугарској живи „око 7.000 Македонаца од којих највећи број признаје бугарски као матерњи језик”.

⁵ “Letter dated 28 February 1999 from the representatives of Bulgaria and the former Yugoslav Republic of Macedonia to the United Nations addressed to the Secretary-General”, General Assembly, Security Council, 5 March 1999, Интернет: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/53/855,18.12.2022>.

Бугарске, и македонском, у складу са Уставом Републике Македоније, при чему оба текста имају једнаку важност.⁶ Овим компромисним решењем нису била разрешена спорења око језика која постоје на линији Скопље–Софија, а која су остала актуелна и данас: Међутим, компромисом је пронађено политичко решење које би у датим околностима одблокирало могућности за сарадњу између два суседа. Декларација је наишла на бројне критике, како у Скопљу тако и у Софији, па су тадашњи македонски опозициони функционери говорили „да ћемо се претворити у национално обезличену масу, са државом, без националне припадности, па још и са бугарским пореклом”.⁷ С друге стране, у Софији овој декларацији супротставио се бивши бугарски министар одбране Красимир Каракачанов, који је тврдио да је Бугарска овом декларацијом направила тежак политички компромис.⁸ Додатно спорна тачка у овој декларацији, према ставу тадашње македонске опозиције али и председника Кира Глигорова, представљала је обавеза преузета од тадашње македонске Владе о томе да неће претендовати на постојање македонске мањине у Бугарској, те је у тексту декларације наведено да „Македонија изјављује да се ништа из њеног Устава не може и не сме тумачити како представља или да ће некада представљати основ за мешање у унутрашње ствари Републике Бугарске, а у циљу заштите и права лица која нису држављани Републике Македоније”.⁹ Декларација суштински није променила континуитет тензичних односа између Софије и Скопља. Постојале су тврдње да овом декларацијом Бугарска индиректно признаје постојање македонског језика, али изјаве одређених бугарских политичара сведоче да тенденције у односима између ове две земље нису ишле у позитивном смеру. Тако је бугарски посланик у Европском парламенту Ангел Џамбаски, готово двадесет година након потписивања декларације, говорио да је „македонско наречје западно-бугарски дијалект, те да у

⁶ „Заедничка декларација на министер-претседателот на Република Бугарија и претседателот на Владата на Република Македонија”, 22.2.1999, Интернет: https://mk.wikisource.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B0_%D0%BE%D0%B4_22_%D1%84%D0%B5%D0%B2%D1%80%D1%83%D0%B0%D1%80%D0%B8_1999 (Accessed 29 December 2022).

⁷ Гоце Трпковски, „Историја на Договорот за „добрососедство и поделби”, *Призма*, 3.12.2020, Интернет: <https://prizma.mk/istorija-na-dogovorot-za-dobrososedstvo-i-podelbi/>, 13.1.2023.

⁸ Гоце Трпковски, „Историја на Договорот за „добрососедство и поделби”, *Призма*, 3.12.2020, Интернет: <https://prizma.mk/istorija-na-dogovorot-za-dobrososedstvo-i-podelbi/>, 15.1.2023.

⁹ „Заедничка декларација на министер-претседателот на Република Бугарија и претседателот на Владата на Република Македонија”, *op. cit.*

меѓународном праву не постоји македонски језик”.¹⁰ Поводом потписивања декларације, дугогодишњи универзитетски професор и актуелни председник Северне Македоније, Стево Пендаровски, рекао је да односи измеѓу Бугарске и Софије, уместо да се развијају на основама тог достигнућа, развијају се на основама обостране пасивности због приоритета код обе стране да се баве унутрашњим питањима.¹¹ Меѓутим, поред отворених спорења измеѓу Скопља и Софије, ови односи су постали додатно асиметрични учлањењем Бугарске у ЕУ, што су власти у Софији искористиле за нову актуелизацију историјских, језичких и мањинских спорних питања са Скопљем, тврдећи да у Северној Македонији живи преко 100.000 грађана са бугарским пасошима, тако уверавајући да је реч о етничким Бугарима.¹² Имајући у виду чињеницу да је учлањење у ЕУ такође кључан спољнополитички циљ Северној Македонији, компаративна предност Софије у решавању спорних питања са Скопљем постала је евидентна, пре свега због отворених политичких претњи од стране бугарских политичара да ће блокирати свом суседу пут ка ЕУ уколико не испуни услове Софије. Како објашњава актуелни македонски председник Пендаровски, након уласка у ЕУ Софија је постала све гласнија, упозоравајући да Северна Македонија неће моћи да се интегрише у ЕУ уколико се одређена стара билатерална питања не разреши.¹³ Посматрано из угла реалних проблема, суштинска спорења измеѓу Бугарске и Северне Македоније постоје у вези питања македонске мањине у Бугарској која је представљена кроз организацију ОМО Илинден – Пирин. Институције у Бугарској до данас нису дозволиле регистрацију ове организације тврдећи да је иста, као таква, противуставна на основу одлуке Уставног суда Бугарске од 29. фебруара 2000. године.¹⁴ Иако је Бугарска у 2011. години изгубила три спора пред Европским судом за људска права, два покренута од стране македонских организација у Бугарској (ОМО Илинден и ОМО

¹⁰ „Ангел Џамбаски: Бај Заев е безумен, Македонски јазик не постои!”, 23.8.2018, Интернет: <https://lider.com.mk/makedonija/angel-dzambaski-baj-zaev-e-bezumen-makedonski-jazik-ne-postoi/> 22.12.2022.

¹¹ Stevo Pendarovski, *Macedonian foreign policy 1991–2011 – Aspects of internal and international legitimacy*, Magor, University American College, Skopje, 2012, p. 97.

¹² „Стан на улицата ‘Лере’ во Софија е ‘дом’ на 45.000 Македонци со бугарски пасоши”, *Deutsche Welle*, 4.3.2021.

¹³ Stevo Pendarovski, op. cit., p. 97.

¹⁴ “Case of the United Macedonian Organisation linden – Pirin and Others v. Bulgaria”, Judgement, Strasbourg, 2005, Интернет: [http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-179869&filename=CASE%20OF%20THE%20UNITED%20MACEDONIAN%20ORGANISATION%20ILINDEN%20AND%20OTHERS%20v.%20BULGARIA%20\(No.%203\).docx&logEvent=False](http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-179869&filename=CASE%20OF%20THE%20UNITED%20MACEDONIAN%20ORGANISATION%20ILINDEN%20AND%20OTHERS%20v.%20BULGARIA%20(No.%203).docx&logEvent=False). 15.12.2022.

Илинден – Пирин), и један од стране појединаца – чланова тих организација, до данас правни статус ових организација, које неформално делују у Бугарској, није разрешен и поред захтева не само Европског суда већ и захтева Комитета министара Савета Европе, који је у више наврата тражио од Секретаријата задуженог за праћење извршења пресуда Европског суда за људска права да заједно са бугарским властима омогући регистрацију организације ОМО Илинден – Пирин.¹⁵ „Иначе, тужбе су се односиле на забране које су власти у Софији донеле за окупљања македонске заједнице у Бугарској у периоду од 2004. до 2009. године, али и на одбијање регистрације ОМО Илинден као грађанске организације и ОМО Илинден – Пирин као политичке организације. Европски суд за људска права на основу члана 11 Конвенције (право на слободу мирног окупљања и слободу удруживања са другима), установио је да су бугарске власти у три случаја прекршиле наведено право, те је истакао да је одбијање бугарских институција да региструју ОМО Илинден и ОМО Илинден – Пирин у супротности са установљеним стандардима демократских друштава”.¹⁶

Доласком на власт ВМРО-ДПМНЕ 2006. године у Републици Македонији започето је поглавље највећих политичких несугласица у бугарско-македонским односима. Иако се током владавине ВМРО-ДПМНЕ радило на усаглашавању текста око заједничког међудржавног споразума, који је требао да буде прекретница у бугарско-македонским односима, овај споразум потписан је тек након промене власти у Скопљу. У том периоду власти у Софији нису инсистирале на отвореним питањима које имају са Скопљем, али је Бугарска често доводила у питање европске интеграције Македоније, позивајући се на Копенхашке критеријуме, тврдећи да македонске власти не доприносе довољно на пољу добросуседске сарадње. Ти односи додатно су затегнути када је на чело бугарске владе дошао Бојко Борисов, који је често у јавности умео да каже да је тадашњи македонски премијер, Никола Груевски, лидер са којим заправо не жели ни да се састане. Борисов је још тврдио да са Груевским уопште ни не комуницира, те да избегава са њим сваки сусрет.¹⁷ С друге стране, Груевски је био умеренији у својим изјавама, те је увек говорио да је тежио да изгради добре односе са свим суседима, али

¹⁵ „Регистрација за ОМО Илинден Пирин?”, *dw.com/mk*, 9.6.2007, Интернет: <https://www.dw.com/mk/%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D0%BC%D0%BE-%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD-%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BD/a-2583114>, 24.12.2022.

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ „Бојко Борисов за Никола Груевски”, *Народен глас*, 18.4.2016, Интернет: <https://www.youtube.com/watch?v=cj0qO8cmkXg>, 15.12.2022.

не и по цену националних питања, односно негирања македонског језика, мањине и идентитета.¹⁸ Тадашњи македонски премијер тврдио је да је свом снагом радио на побољшању односа са Бугарском, али да није постигао договор са Софијом због одбијања Скопља да потпише споразум у коме се наводи да су до 1944. године македонски преци били Бугари, те да је језик био бугарски и да је управо то креирало тензије у међудржавним односима.¹⁹ Реч је о једном периоду у коме политичко-медијске оптужбе између Скопља и Софије нису биле у фокусу македонског и бугарског друштва, с једне стране, због унутрашњих политичких изазова у Републици Македонији, а, с друге стране, због актуелности грчко-македонског спора око уставног имена земље. Овакве политичке позиције нису промењене нити код једне нити код друге стране.

3) ОДНОСИ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ И БУГАРСКЕ НАКОН 2017. ГОДИНЕ

Доласком Социјалдемократског савеза Македоније на власт у Републици Македонији, те након формирања владајуће коалиције, новоизабрани македонски премијер Зоран Заев, 1. августа 2017. године, потписао је са Бугарском Споразум о пријатељству, добросуседским односима и сарадњи.²⁰ Новина у овом међудржавном споразуму, у односу на декларацију из 1999. године, јесте да су се обе стране обавезале на формирање: „Заједничке мултидисциплинарне експертске комисије за историјска и образовна питања, како би се допринело објективном, аутентичном тумачењу доказа заснованих на историјским изворима и научном тумачењу историјских догађаја”. Такође, овим Споразумом предвиђено је обележавање заједничких историјских догађаја и личности, а у циљу ојачања добросуседских односа у духу европских вредности.²¹ Споразум предвиђа и да „уговорне стране имају

¹⁸ „Груевски до Пендаровски: ‘Заедничката’ историја стана ‘Бугарска’”, *Фактор*, 6.12.2019, Интернет: <https://faktor.mk/gruevski-do-pendarovski-zaednichkata-istorija-stana-bugarska>, 4.1.2023.

¹⁹ Ibid.

²⁰ „Предлог – Закон за ратификација на Договорот за пријателство, добродоседство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија”, предлагач Владата на Република Македонија, Скопје 2017, Интернет: <https://zjorm.org.mk/documents/%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd-%d0%b7%d0%b0-%d1%80%d0%b0d1%82%d0%b8d1%84d0%b8d0%ba%d0%b0d1%86d0%b8d1%98d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d0%b4d0%be%d0%b3d0%be%d0%b2d0%be%d1%80d0%be%d1%82-%d0%bc%d0%b5-15/>, 28.12.2022.

²¹ „Договор за пријателство, добрососедство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија”, Интернет: <https://vlada.mk/sites/default/files/dogovori/dogovor>

право да штите права и интересе својих држављана на територији друге уговорне стране, у складу са међународним правом”.²² Као и у декларацији из 1999. године, Република Македонија „потврђује да ништа из македонског устава се не може и не треба тумачити као да представља или да ће некада представљати основ за мешање у унутрашње ствари Републике Бугарске, у циљу заштите статуса и права лица која нису држављани Републике Македоније”.²³ Када је реч о језичком спору, овим међудржавним Споразумом Скопље и Софија поново су избегле да постигну трајно решење. Наиме, две стране су потврдиле у Споразуму да је исти потписан у два оригинална примерка, сваки од њих на официјелним језицима уговорних страна, што је било решење предвиђено и у поменутој декларацији.²⁴ У медијима је Споразум представљен као „историјска прекретница у односима две земље”, мада њиме није ништа суштински постигнуто на пољу трајног превазилажења идентитетских, историјских и језичких спорења. Нови камен спотицања постала је Заједничка мултидисциплинарна експертска комисија за историјска и образовна питања која је, истина, постигла одређени напредак у смислу заједничког обележавања појединих историјских датума, али није постигла никакав консензус око кључних историјских спорења која се односе на период друге половине 19. и прве половине 20. века. У том контексту, ставови бугарских и македонских чланова Комисије дијаметрално су супротстављени, те уз већ постојећи политички притисак, поготово од стране радикалних политичких покрета са обе стране границе, простор за компромис је готово немогућ. Али, суштина проблема није у томе што су резултати рада мешовите историјско-експертске Комисије спори и тешко достижни, већ због тога што је званична Софија резултате рада ове Комисије поставила у узрочно-последичном односу са процесом европских интеграција Скопља. Тиме је Софија практично поставила још један додатни услов на путу Северне Македоније ка ЕУ, захтевајући затварање, односно превазилажење свих историјских спорења између обе државе у току преговарачког процеса за учлањење, и то на начин који је, пре свега, прихватљив за бугарску страну, односно на начин тумачења историјских чињеница утемељених на званичној бугарској историографији. Овим се ситуација између две земље само додатно искомпликовала. Званична Софија

[_za_prijateljstvo_dobrososedstvo_sorabotka_megju_republika_makedonija_i_republika_bugarija.pdf](#), 18.1.2023.

²² „Предлог – Закон за ратификација на Договорот за пријателство, добродоседство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија”, *op. cit.*, р. 8.

²³ „Договор за пријателство, добрососедство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија”, *op. cit.*

²⁴ *Ibidem*

искористила је међудржавни Споразум као механизам у својој политици према Скопљу, поготово у контексту условљавања европских интеграција свог западног суседа. Република Македонија је у међувремену, након постизања споразума са Грчком и промене уставног имена у Републику Северну Македонију, добила позив за учлањење у НАТО, што власти у Бугарској нису блокирале, али нису ни пропустиле прилику да ставе блокаду на почетак приступних преговора Северне Македоније са ЕУ.²⁵ Отуд би било рационално дати одговор на питање – да ли је приступање Северне Македоније у ЕУ извесно у актуелним околностима у којима постоје међусобна спорења две суседне државе? Такође, и на питање – да ли је питање европских интеграција Северне Македоније у ЕУ изван оквира моћи званичне Софије, која у овом тренутку користи актуелне међународне околности, те незаинтересованост ЕУ за политику проширења и пријем нових држава чланица? И поред тврдње бугарских власти о томе да подржавају интеграцију Западног Балкана, укључујући Северну Македонију у ЕУ, а позивајући се на иницијативу о одржавању Самиту ЕУ – Западни Балкан 2018. године, бугарско спољнополитичко деловање у случају Северне Македоније показује супротне тенденције. То су власти у Софији показале не само у реторичком контексту већ и директном блокадом, којом је онемогућен почетак приступних преговора између Северне Македоније и ЕУ. Заправо, произилази да је након одлуке Европског савета, у марту 2020. године, о почетку преговора, Бугарска у децембру исте године блокирала одређивање датума о првој међувладиној конференцији, тражећи да буде усвојен документ којим ће се дефинисати временски оквир спровођења раније закљученог међудржавног Споразума са Северном Македонијом. Иако је на европској равни у том тренутку остала усамљена у противљењу почетка приступних преговора са Северном Македонијом, Бугарска је искористила институционални механизам ЕУ, те је изостао консензус свих држава чланица о одређивању датума за почетак приступних преговора са Скопљем. У таквим околностима истакнути немачки лист „Франкфуртер Алгемајне Цајтунг” писао је како „Софија у суштини тражи да Македонци признају да су првобитно били Бугари, да су говорили бугарски језик, пре него што су процесом фалсификовања историје почели да се осећају као посебна нација”.²⁶ О условима које Софија поставља Скопљу за бриселски *Еуроактив* изјаву је дао и бивши шеф грчке дипломатије Никос Коцијас који је рекао: „Бугарска није схватила да је у Северној Македонији рођена нова нација која

²⁵ „Студен туш од Бугарија – прва блокада на патот кон ЕУ”, *Deutsche Welle*, 6.11.2020.

²⁶ Драгослав Дедовић, „Немачки медији: Бугарски наратив и приступни преговори”, *Deutsche Welle* 2.11.2020, Интернет: <https://www.dw.com/sr/nema%C4%8Dki-mediji-bugarski-narativ-i-pristupni-pregovori/a-55474374>, 11.1.2022.

има свој језик, те уместо да поштује мир и пријатељство народа у региону и да им доприноси, Бугарска делује дестабилизујуће тако што се претвара да је Херкулес без мишића.”²⁷ Како се Северна Македонија приближавала ЕУ у контексту почетка приступних преговора, тако су се односи између Скопља и Софије погоршавали. Заправо, све је ишло у смеру обрнуте логике у односу на то шта су изјављивали бугарски политичари, који су тврдили да је њихов стратешки циљ да Северна Македонија буде део ЕУ, док су истовремено користили све постојеће механизме како би блокирали Скопље на том путу. Позиција званичне Софије била је да преговори са Скопљем не смеју да почну, пре него што буду решена питања везана за национални идентитет Македонаца, македонски језик, али и неколико историјских личности, попут националног хероја Гоце Делчева.²⁸ Стање у односима Бугарске и Северне Македоније, као и процес европских интеграција Скопља, покренути су са мртве тачке тек две године касније, односно када је Француска преузела шестомесечно председавање ЕУ. Заправо, када се појавио тзв. „Француски предлог” којим су предложена решења не за превазилажење историјских, идентитетских и језичких спорења између Скопља и Софије, као и механизми који би омогућили почетак приступних преговора за Северну Македонију, уз паралелно решавање постојећег спора. Првобитна верзија овог предлога није прихваћена од стране македонских власти. Македонски премијер Димитар Ковачевски већ је на самиту ЕУ у Бриселу, одржаном у јуну 2022. године, изјавио да је предлог у том облику неприхватљив за македонску страну, истовремено истичући да би предлог био прихватљив уколико у истом документу постоји „јасна формулација македонског језика у преговарачком оквиру и јасна заштита македонског идентитета”. Уз то, истакао је и да „историјска питања не могу да буду критеријум у преговарачком оквиру, да преговори између Северне Македоније и ЕУ морају да почну пре почетка процедуре за уставне промене за укључивање Бугара, Хрвата и Црногораца у преамбулу Устава, уз чврста уверавања Бугарске и ЕУ да Софија неће постављати нове захтеве мимо онога што је договорено у преговарачком оквиру и билатералном протоколу”.²⁹

²⁷ Sarantis Michalopoulos, “Former Greek FM: Without Western renewal, we’re heading for Chinese hegemony”, *EURACTIV*, 11.1.2021, Интернет: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/former-greek-fm-without-western-renewal-were-heading-for-chinese-hegemony/>, 10.1.2023.

²⁸ Тијана Душеј Ристев, Наташа Анђелковић, „Балкан и политика: Северна Македонија променила име, али не и проблеме”, 11.1.2022, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-59946222>, 18.12.2022.

²⁹ Невена Здравковић, „Ревидирани француски предлог – нова прилика за решење спора Софије и Скопља или маркетиншки трик”, 4.7.2022, Интернет: <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/54284/revidirani-francuski-predlog-nova-prilika-za-resenje-spora-sofije-i-skoplja-ili-marketinski-trik/vest>, 18.12.2022.

У међувремену је бугарски парламент прихватио првобитни „Француски предлог” и дао Влади „зелено светло” за укидање вета на отварање приступних преговора ЕУ, уз четири услова која су подразумевала ефикасну примену међудржавног Споразума из 2017. године, гаранције да ће бугарски услови бити испуњени, увођење бугарске заједнице у македонски Устав, као и да Бугарска неће признати македонски језик.³⁰ Међутим, сви поменути услови нису блокирали интензивне дипломатске активности да се постигне прелазно компромисно решење које би омогућило макар формални почетак приступних преговора Северне Македоније са ЕУ. Убрзо је предложен модификовани „Француски предлог” који је, према речима македонских власти, уважио њихове захтеве, те исти није довео у питање постојање македонског идентитета и македонског језика, као засебног у односу на бугарски. Ревидирани „Француски предлог”, према речима македонског премијера Димитара Ковачевског, укључује запажања македонске стране и јасно изражене ставове, те је положај далеко повољнији за македонску страну. „Ово је најважније питање за нас и зато желим да будем кристално јасан – македонски језик је апсолутно равноправан са осталим језицима ЕУ без икаквих фусота, звездица и објашњења”.³¹ У односу на претходни предлог, у ревидираној верзији документа обавезе које су билатералним протоколом преузели бугарска и македонска страна остају изван преговарачког оквира, што је иначе Софија захтевала, док је за Скопље то било неприхватљиво. Ипак, услов Бугарске за укључивање бугарске заједнице у македонски Устав остао је као обавеза коју морају да испуне македонске власти, уколико желе суштински почетак преговарачког процеса и отварање преговарачких кластера. Прихватање тзв. „Француског предлога” наишао је на велики отпор у македонском друштву, те су организовани масовни протести у главном граду те земље, али је на крају македонско Собрање, у форми извештаја, простом већином прихватило ревидирану верзију предлога чиме је омогућен формални почетак приступних преговора Северне Македоније са ЕУ. Конкретније, након два и по дана расправе „Француски предлог” је у Собрању Северне Македоније усвојен са 68 гласова „за”, без гласова „против” и „уздржаних”, али и без присуства опозиције. Посланици опозиционог ВМРО-ДПМНЕ који су били против „Француског предлога” напустили су Собрање пре гласања, а претходно су заједно са такође опозиционом Левицом тражили одбацавање овог предлога који, према њиховим речима, доводи до директне асимилације македонског народа, бугарске уцене и вишегодишње опструкције процеса европских

³⁰ Ibidem

³¹ Дејана Вукадиновић, „Северна Македонија, Бугарска, Европска унија: Парламент у Скопљу усвојио француски предлог који је изазвао поделе и протесте”, 16.7.2022, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-62061073>, 24.12.2022.

интеграција.³² Битно је, такође, истаћи да су у међувремену бројни истакнути европски званичници, укључујући и немачког канцелара Олафа Шолца, посетили Скопље како би уверили македонске власти да је реч о добром предлогу који ће омогућити дуго очекивану европску перспективу Северној Македонији. Одлуком македонског Собрања заправо је заокружен процес који је омогућио почетак приступних преговора са ЕУ. Тако је 17. јула 2022. године, званично отворен преговарачки процес Северне Македоније о приступању у ЕУ.³³ Овим формалним почетком преговора нису превазиђена отворена спорна питања између Скопља и Софије, нити је прецизиран временски оквир око коначног приступања ова земље у ЕУ, али је свакако начињен корак напред ка остварењу кључног спољнополитичког циља Северне Македоније која је у процесу европских интеграција од 2005. године, када је добила статус државе-кандидата.

Северна Македонија ушла је у такозвани *скрининг процес* приступних преговора са ЕУ, док се отварање првих кластера очекује након што буду извршене неопходне измене у македонском Уставу, односно након што бугарска заједница буде додата у том документу, заједно са осталим мањинским етничким заједницама које живе у Северној Македонији. Актуелни однос снага у македонском Собрању онемогућава промену Устава, имајући у виду неопходну двотрећинску већину за његову измену, као и противљење ВМРО-ДПМНЕ по овом питању. С друге стране, односи са суседном Бугарском, пре свега у политичком контексту, и даље су веома затегнути. Власти у Софији у континуитету упозоравају Северну Македонију да неће моћи да напредује на путу учлањења у ЕУ док не изврши неопходне уставне измене и уврсти бугарску заједницу у највишем правном акту земље, док, с друге стране, поједина екстремнија политичка и грађанска удружења злоупотребљавају сваку прилику да додатно утичу на погоршање односа између ова два суседа.

4) ИЗВОРИ

Арнаудов, Митко, „Усклађивање државне спољне политике са спољном политиком Европске уније – пример Северне Македоније”, *Европско законодавство*, 2022, бр. 77–78.

³² „Сјеверна Македонија отвара преговоре с ЕУ, прихватила француски приједлог”, 16.7.2022, Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/makedonija-eu-skupstina-francuski-prijedlog/31946046.html>, 12.1.2023.

³³ „ЕУ отворила приступне преговоре с Албанијом и Сјеверном Македонијом”, 19.7.2022, Интернет: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2022/7/19/eu-otvarila-pristupne-pregovore-s-albanijom-i-sjevernem-makedonijom>, 9.1.2023.

- „Ангел Џамбаски: Бај Заев е безумен, Македонски јазик не постои!“, 23.8.2018, Интернет: <https://lider.com.mk/makedonija/angel-dzambaski-baj-zaev-e-bezumen-makedonski-jazik-ne-postoi/>, 23.12.2022.
- „Балкан и политика: Северна Македонија променила име, али не и проблеме“, 11.1.2022, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-59946222>, 18.12.2022.
- „Бојко Борисов за Никола Груевски“, *Народен глас*, 18.4.2016, Интернет: <https://www.youtube.com/watch?v=cj0qO8cmkXg>, 12.1.2023.
- “Case of the United Macedonian Organisation linden – Pirin and Others v. Bulgaria”, Judgement, Strasbourg, 2005.
- “Former Greek FM: Without Western renewal, we’re heading for Chinese hegemony”, *EURACTIV*, 11.1.2021, Интернет: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/former-greek-fm-without-western-renewal-were-heading-for-chinese-hegemony/>, 10.1.2023.
- „Груевски до Пендаровски: ‘Заедничката’ историја стана ‘Бугарска’“, *Фактор*, 6.12.2019, Интернет: <https://faktor.mk/gruevski-do-pendarovski-zaednichkata-istorija-stana-bugarska>, 4.1.2023.
- „Исповест: Киро Глигоров, бивши председник Македоније – Охридска сенка (Батић Бачевић)“, НИН, 17.7.2003, у: Бранко Павлица, *Македонија у балканским односима*, Смедерево, 2012.
- „Историја на Договорот за „добрососедство и поделби““, *Призма*, 3.12.2020, Интернет: <https://prizma.mk/istorija-na-dogovorot-za-dobrososedstvo-i-podelbi/>, 13.1.2023.
- “Letter dated 28 February 1999 from the representatives of Bulgaria and the former Yugoslav Republic of Macedonia to the United Nations addressed to the Secretary-General”, General Assembly, Security Council, 5 March 1999, Интернет: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/53/855>, 18.12.2022.
- „Немачки медији: Бугарски наратив и приступни преговори“, *Deutsche Welle* 2.11.2020, Интернет: <https://www.dw.com/sr/nema%C4%8Dki-mediji-bugarski-narativ-i-pristupni-pregovori/a-55474374>, 11.1.2023.
- Пендаровски, Стево, *Macedonian foreign policy 1991–2011 – Aspects of internal and international legitimacy*, Magor, University American College, Скопје, 2012.
- „Предлог – Закон за ратификација на Договорот за пријателство, добродоседство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија“, предлагач Владата на Република Македонија, Скопје 2017.
- „Ревидирани француски предлог – нова прилика за решење спора Софије и Скопља или маркетиншки трик“, 4.7.2022, Интернет: <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/54284/revidirani-francuski-predlog-nova-prilika-za-resenje-spora-sofije-i-skoplja-ili-marketinski-trik/vest>, 21.12.2022.

- „Регистрација за ОМО Илинден Пирин?”, Интернет: dw.com/mk, 9.6.2007.
- „Северна Македонија, Бугарска, Европска унија: Парламент у Скопљу усвојио француски предлог који је изазвао поделе и протесте”, BBC на српском, 16.7.2022, Интернет: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-62061073>, 24.12.2022.
- „Стан на улицата ‘Леге’ во Софија е ‘дом’ на 45.000 Македонци со бугарски пасоши”, Deutsche Welle, 4.3.2021.
- „Студен туш од Бугарија – прва блокада на патот кон ЕУ”, Deutsche Welle, 6. 11. 2020.
- „Заедничка декларација на министер-претседателот на Република Бугарија и претседателот на Владата на Република Македонија”, 22.2.1999.

5) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Предметна анализа развоја односа Северне Македоније и Бугарске обухвата расправу о могућностима спровођења европских интеграција у контексту бугарског условљавања Северне Македоније за приступање ЕУ. Аутор је дошао до одређених закључака да би превазилажењем међусобно отворених питања у контексту развоја европске добросуседске политике било могуће превазићи постојеће спорове. Неједнакост позиција између Бугарске, као државе чланице ЕУ, и Северне Македоније, као државе која тежи да постане чланица ове организације а чији је основни спољнополитички циљ управо учлањење у ЕУ, зависи од развоја међудржавне сарадње која је у узрочно-последичном односу. То се најбоље показало на примеру добијања „зеленог светла” за отпочињање преговарачког процеса, у тренутку када је ЕУ инсистирала да покаже своју доминантну позицију у региону Западног Балкана, поготово због актуелног Украјинског сукоба. Инсистирање Бугарске на уважавању њених услова, у циљу отварања приступних преговора Северној Македонији, довољно јасно говори о улози и моћи коју свака држава чланица ЕУ носи са тим статусом, без обзира на њену међународну позиционираност, политички капитал, економску моћ и безбедносне капацитете. Стога је извесно да ће „европски пут” Северној Македонији умногоме зависити од става званичних власти у Софији, као и од превазилажења постојећих спорова око статуса мањина и регулисања идентитетских питања. Слични проблеми чекају и Републику Србију, с обзиром на то да њену позицију и спољнополитички курс увелико одређују спољнополитичке детерминанте ЕУ и њене политике проширења. Иако политика проширења у овом тренутку није у фокусу европских званичника, како због унутрашњих институционалних изазова, али и безбедносних, економских и енергетских ризика, то не значи да не би требало процењивати реалне учинке политике кондиционирања приступања Републике Србије у

Европску унију. Ово, стога, што је положај сталних чланица ЕУ привилегован, у смислу могућности условљавања нових држава за пријем у Унију, што реал-политички значи отворену могућност разних политичких манипулација и злоупотреба у циљу остваривања сопствених стратешких и геополитичких интереса, без обзира на потенцијалне штете које могу бити нанете у регионалном и ширем међународном контексту.

RELATIONS BETWEEN NORTH MACEDONIA AND BULGARIA IN THE LIGHT OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Summary: Relations between Bulgaria and North Macedonia have not been an example of good neighbourly relations since North Macedonia gained its independence until today. The reasons for such a state of affairs are deeply rooted in different interpretations of historical facts. With an inconsistent attitude towards minorities, the negative development of mutual relations has deepened even more. From the perspective of the development of neighbourhood policy, this circumstance can be one of the important obstacles on the path of North Macedonia's accession to the European Union. In this sense, the subject analysis of the political relations between North Macedonia and Bulgaria includes a discussion of the conditions that Sofia sets for Skopje on the way to full membership in the European Union. Through a case study, the author tries to answer the question of whether the European integration of the countries of the Western Balkans is conditioned by open political issues and challenges between neighbouring countries or whether the European perspective of this region is determined by current challenges and circumstances within the framework of the European Union. North Macedonia's relations with neighbouring Bulgaria are a good example in this sense, bearing in mind the rhetoric of the official Sofia, which uses the resolution of open political issues with Skopje to condition the perspective of North Macedonia.

Keywords: North Macedonia, Bulgaria, mutual relations, European Union, European integration, access conditions.